

Štiri generacije škofjeloških Krennerjev 2. del

Tovarna sukna in elektrarna

Ob spodnjem toku Selške Sore, nedaleč stran od sotočja s Poljanščico, so se že v srednjem veku nahajali štirje gosposčinski mlini in mestno kopališče. Kopališče se v virih prvič omenja leta 1311. Ležalo je pod cerkvijo sv. Jakoba v neposredni bližini današnje tovarne Šešir. Meščani so v njem skrbeli za osebno higieno in se prepuščali znanju in spretnostim poklicnega padarja¹, ki je obenem opravljal še brivsko obrt. Za uporabo kopališča so morali vsi meščani plačevati gospodstvu posebno dajatev. Prvotno kopališče je po štirih stoletjih delovanja povsem uničil katastrofalni požar leta 1698, ki se je s kopališkega objekta nato razširil po vsem Spodnjem trgu.² Uničenje je bilo tako strahotno, da si ta del mesta ni opomogel še več desetletij in je tudi po obnovi ostal skromnejši in manj reprezentativen kot Plac. Med obnovljenimi objekti je bilo tudi kopališče, ki ga v virih sledimo do začetka 19. stoletja.

Približno iz istega časa kot kopališče so tudi gosposčinski mlini. Vsaj dva sta obratovala že leta 1291.³ Zagotovo je bil eden od njiju Krevsov, drugi pa bi bil lahko mlin pod šolo ali mlin na Studencu poleg suškega mostu.⁴ Nikakor pa ne mlin pod kamnitim mostom, ki je nekoliko mlajši. Lastniki gospodstva so dajali mline za primerno vsoto v zakup premožnejšim meščanom. V prvi polovici 19. stoletja se sprva kot zakupniki nato pa kot lastniki mlina pod šolo omenjajo škofjeloški Krennerji. Med leti 1803 in 1814 je Josip Krenner kupil najprej mlinske stope, ki sta jih po njem podedovala žena Ana in sin Franc, leta 1880 pa vnuk Alojz. Mlin je prišel v njihovo posest leta 1857. Pred tem so ga imeli vrsto let v zakupu, vendar ni znano, ali neprekinjeno od 1842 dalje. V zapisu, ki je nastal tega leta, je govor samo za naslednjih devet let. Zakup je Franc Krenner izposloval na javni dražbi. Zakupnina je za pol leta znašala 350 gld. običajnega denarja in jo je moral poravnati vsakič vnaprej; za prvo polovico leta 24. decembra, za drugo 24. junija. Ob sklenitvi zakupne pogodbe se je Krenner zavezal, da bo z mlinom ravnal kot dober gospodar, da brez dovoljenja kameralnega gospodstva Škofja Loka ne bo ničesar spreminjal in da bo ob preteku zakupne dobe mlin pustil v takšnem stanju, kot ga je prejel. Mlin je imel šest mlinskih koles, od katerih jih je pet gnalo mlinske kamne eden pa stope. Stop je bilo osem.⁵ Vodna knjiga v tem času pri mlinu že navaja mikalke za odeje.⁶

Škopotniška votivna slika Škofje Loke ob požaru na Spodnjem trgu leta 1698. Požar je upepelil 48 hiš, kaščo, mestno kopališče in lončrški del mestnega obzidja. Na mlinskem objektu so še vidna štiri mlinska kolesa. Sliko brani Loški muzej Škofja Loka.

Odeje so izdelovali že v 30. letih 19. stoletja, o čemer priča posebna nagrada za kakovost, ki jo je Franc Krenner prejel na obrtni razstavi v Celovcu leta 1838. Za njim je tekstilno obrt prevzel sin Alojz. Za kratek čas se je preizkusil tudi v trgovini. Skupaj z Janezom Nepomukom Kocelijem sta leta 1868 v Ljubljani odprla trgovino s suknom in metriskim blagom, a je obratovala le dobrega pol leta.⁷ Nato sta poklicno pot nadaljevala vsak po svoje, medsebojno pa ves čas sodelovala. Krennerjevi so bili po letu 1870 redna stranka v Kocelijevi trgovini z mešanim blagom na Mestnem trgu v Škofji Loki, obenem pa tudi njihov glavni dobavitelj odej in metrskega blaga.

Alojz je po očetu podedoval podjetnost in sposobnost, obenem pa je z velikim zanimanjem in naklonjenostjo sledil novim tehničnim pridobitvam doma in v svetu. Ena takšnih je bila izgradnja gorenjske proge v začetku 70. let 19. stoletja, ki je mladega Krennerja spodbudila k preoblikovanju obrata v industrijsko podjetje. Obrtni registri firmo »Alois Krenner Kotzenfabrik« prvič omenjajo 19. septembra 1871.⁸ Prvi dve leti je novoustanovljeno tovarno vodil sam, nato pa slabo leto dni v družabništvu s sudetskim Nemcem Henrikom Wanekom.⁹ Ta je prej služboval pri Fidelisu Terpinču, največjem industrialcu na slovenskih tleh v 19. stoletju. V njegovi tovarni sukna in kocev v Vodmatu si je pridobil potrebno znanje in kapital, šlo je za 6.000 gld., ki ga je vložil v Krennerjevo tovarno. Po pogodbi, ki sta jo sklenila 1. decembra 1873 in je stopila v veljavo z začetkom naslednjega leta, sta bila oba družabnika lastnika do ene polovice tovarne.¹⁰ Oba sta imela pravico do zasto-

panja firme in podpisovanja listin. Javno družbo sta poimenovala »Schaffwollwaren-fabrik des Krenner et Wanek« in jo registrirala pri Deželnem kot tudi Trgovskem sodišču v Ljubljani 14. marca 1874. Pogodba o družabništvu je bila sklenjena za petnajst let, vendar je postala zaradi prezgodnje Wanekove smrti neveljavna že 6. avgusta 1874. Iz vpisnika družbenih tvrdk je bila njuna družba izbrisana leto za tem (23. oktobra 1875). Podrobneje je o tem v Loških razgledih pisala Katarina Kobe-Arzenšek.¹¹ Naslednji dve desetletji je tovarno vodil kot edini lastnik Krenner sam, po njegovi smrti leta 1895 pa do polnoletnosti otrok najprej vdova Ema, nato pa sinova Alojz ml. (roj. 1873) in Viktor (roj. 1887). Slednji le par mesecev, potem pa jo je prodal usnarju Jakobu Dermoti iz Železnikov.

Ideja o izgradnji tovarne je v Krennerjevi glavi verjetno dozorevala vrsto let. Na to nas opozarjajo sistematični nakupi nepremičnin ob vhodu na Spodnji trg. Nakupu mlinskih stop in mlina so sledile okoliške hiše. Prva je prišla v Krennerjevo posest nizka pritlična, dvocelična in takrat še s skodlami krita hiša pri Zomerju. Alojz Krenner jo je kupil leta 1868 od Marije Rakovec (pare. št. 226, vložki 135, 136) in jo kmalu zatem podrł. Na tem mestu je v začetku 70. let začel zidati novo tovarniško poslopje (parc. št. 227/1, 2, 3; vlož. 136, 137, 142). Do leta 1874 je bila gradnja v glavnem končana. Objekt si je 31. avgusta ogledala posebna komisija v sestavi: Blaž Mohar (župan), Johan Sušnik (občinski odbornik) in Josip Triller (občinski odbornik). Ob tej priložnosti so sestavili zapisnik, ki nam razkriva podobo prve loške tovarne skoro do potankosti. Bila je v celoti zidana in je obsegala sedem tovarniških prostorov in tri izbe; od tega v pritličju in prvem nadstropju po en prostor, v drugem tri prostore in tri izbe in še dva prostora na podstrešju. O notranji razporeditvi prostorov in strojni opreči govori zapisnik takole:¹²

... V tovarni sami, ki je vsa zidana (in na stropu od nadstropij z bruni in tlemi ločena), je na ulični strani v pritličju 5 mikalnikov, v ozadju pa dva strižna stola, 1 stiskalnica in 1 pripravljalna miza. Od tu vodijo obokane stopnice v prvo nadstropje, kjer so prav tako na strani ulice 3 mehanične statve in še 4 lesene, v ozadju

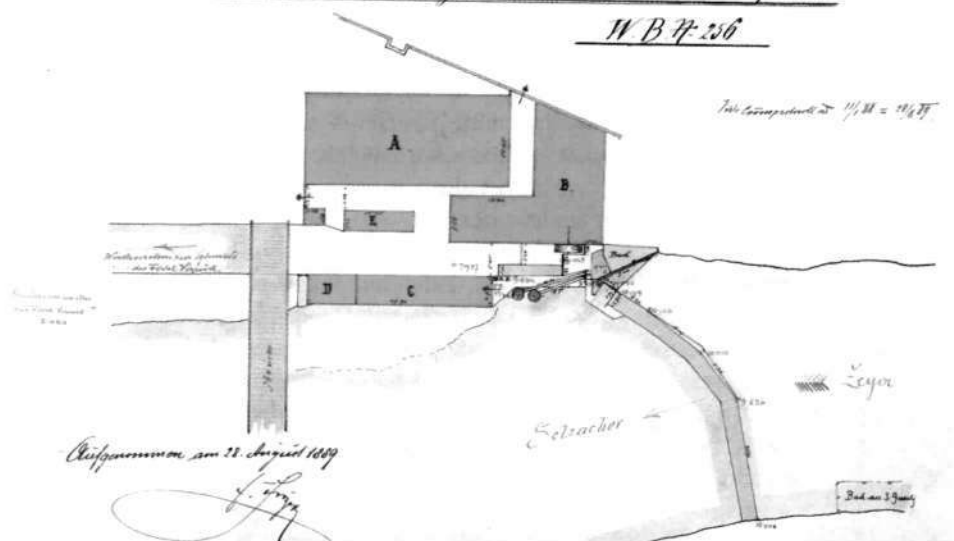
Veduta Škofje Loke odtisnjena na dopisih suknarne in elektrarne Alojza Krennerja. V ospredju tovarniški objekti in ob koncu 19. stoletja prenovljen lesen Labor most.

pa sta 2 predilna stroja in stopnice v drugo nadstropje. Neposredno pred prednjo dvorano je majhna soba – tovarniška pisarna. Tik ob pisarni, vendar z ločenim vhodom, je velika dvorana – tkalnica s 3 statvami. 1 navijalnim strojem poleg snovalca, s strani ulice pa dvorana za čiščenje. Zraven sta dve sobi z ločenim vhodom, ki se uporabljata za skladiščenje preje, in tik poleg, tudi s posebnim vhodom, en prostor za različne stvari. Od tu so speljane enake stopnice na podstrešje. Dvoje nadstropij podstrešja, ki služita za skladišče volne, družijo lesene stopnice ...

K tovarniškemu poslopju je Krenner priključil še poslopje nekdanjega mlina (parc. št. 227/1, 2, 3, vlož. 136, 137, 142). Kletne prostore je pustil nespremenjene, pritlične in podstrešne pa povsem preuredil za tovarniške potrebe. Nekdanje mlinarjevo stanovanje je spremenil v dvorano za mikalnike, podstrešje pa v sušilnico za volno in sukno. Stare mlinske naprave v kleti so zamenjali tovarniški motorji in valke. Po posebni transmisijski gredi se je pod ozko uličico, ki je ločevala tovarniško in nekdanjo mlinsko stavbo, prenašal pogon v tovarno.¹³ Za potrebe barvarne je uporabil nekdanji hlev. V pritličnih prostorih so stkano blago barvali, v nanovo pozidanem nadstropju pa sušili. Kasneje so sem premestili tovarniške stroje.¹⁴ Nujno potrebna svetloba je prihajala v tovarno skozi številna okna na V, S in J fasadi. Na glavnem poslopju je bilo v pritličju 11 oken, v nadstropju pa celo 19, na nekdanji hlevski stavbi pa 5 v nadstropju.

Gradnja je dodobra izpraznila Krennerjevo blagajno in tudi visoka dota (3.000 gld.), ki mu jo je ob poroki prinesla žena, ni zadoščala za pokritje gradbenih stroškov. Pomoč je poiskal pri bankirju Ignacu Heiβu iz Mesta 116 in si od njega izposodil 4.000 gld. Zadolžnico je 6. januarja 1874 sestavil notar Janez Triller.¹⁵ V njej se je Krenner zavezal, da bo posojilo izplačal upniku oz. kateremu koli pravnemu lastniku zadolžnice na njegovo zahtevo, ki pa mora biti napovedana pol leta prej. Plačilo se izplača v gotovini na javni blagajni. Sprotno je plačeval le 6-odstotne obresti. Obenem je Heiβ od Krennerja zahteval, da pri eni od domačih zavarovalnic protipožarno zavaruje tovarniško poslopje (glavno hipoteko) vse dotlej, dokler posojila ne bo vrnil. Tovarniško poslopje je moralo biti zavarovano za vsaj tolikšno vsoto, kot je znašalo posojilo. Ob vsakem plačilu obresti, je moral Krenner upniku predložiti dokaze o zavarovanju. Pogodba je nadalje določala, da lahko v primeru požara dvigne zavarovalno vsoto le s privoljenjem upnika. Heiβ ob tako podrobnih določilih res ni imel kaj izgubiti, a so kljub temu v zemljiško knjigo pri vložku 135 (tovarniško poslopje) vknjižili zastavno pravico v njegovo korist. Izbrisana je bila leta 1890.

V tem času se je zunanja podoba tovarne precej spremenila. Staro barvarsko poslopje je Alojz Krenner povsem porušil in na njegovem mestu leta 1884 zgradil zidan dvonadstropni prizidek. Pritličje je bilo namenjeno skladišču za volno in dvorani z mikalniki, prvo nadstropje še enemu skladišču in dvorani s predilskimi in tkalskimi stroji, drugo nadstropje pa dvorani s sukalnimi stroji in direktorjevemu stanovanju. To je obsegalo kuhinjo, predsobo, dve spalnici in kabinet.¹⁶ Dve leti zatem je sledilo rušenje Lesičnikove hiše (Mesto 84) na stavbni parceli 224, nato pa še Gortnarčkove (Mesto 85) na parc. št. 225. Obe hiši je Krenner kupil leta 1883.¹⁷ Prvo od Andreja Kopača, upravnika pošte v Kobaridu, po rodu pa Ločana, drugo

*Wasserwerksanlage des Hais Krenner in Bischoflack.**WB H. 256*

Situacijska skica tovarniških objektov leta 1889: glavno tovarniško poslopje (A), mikalnica (varkarija) s sušilnico (B), barvarna s skladiščem (C in D) in strojnica (E)

od domačina Matevža Zupančiča. Kopač je za enonadstropno hišo s sadnim vrtom zahteval 1.800 gld. 1.500 jih je dobil takoj ob podpisu pogodbe, preostalih 300 pa potem, ko je prinesel dokazilo, da je nepremičnina bremen prosta. Enak postopek se je ponovil pri Zupančiču, le da je bil znesek precej manjši, saj je bila tudi hišica, ki jo je prodajal, dosti manjša. Obsegala je le sobo, štibele in vežo. Za hišo, dvorišče in zelenjavni vrt je Krenner odštel 800 gld.

Na mestu nekdanje Lesičnikove hiše je leta 1887 postavil novo stavbo, ki pa ni bila grajena za tovarniške, ampak stanovanjske potrebe. O tem se seznanimo iz zapisnika ogledne komisije, napravljenega ob zaključku gradbenih del. Leta 1890 je v hiši stanovala družina delovodje Wilhelma Brandta iz Iglaua na Moravskem. V današnjem času se v njej nahaja Urad za delo Zavoda za zaposlovanje.

Obenem z gradbenimi posegi je Krenner sledil tudi tehničnim novostim in pri strojni opremitvi tovarne poskušal slediti toku časa. Pri tem velja omeniti zlasti dva dogodka; montažo parnega stroja za pogon suknarne iz leta 1887 in montažo turbine, s katero so leta 1889 nadomestili vodni kolesi na Selščici.¹⁸ Sicer pa dokumentov, ki bi govorili o strojni opremljenosti tovarne, ni posebno veliko. Zato je še toliko večje vrednosti tehnično poročilo iz leta 1889, ki poimensko našteva stroje v posameznih tovarniških obratih. Popis strojev je narejen v glavnem v takšnem vrstnem redu, kot so si sledile faze izdelave sukna. Postopek se je začel z mikanjem volne na šestih mikalnikih v pritličju glavnega tovarniškega poslopja (stavba A). Poleg mikalnikov se je tu nahajala še ena stružnica, en volk, ena hidravlična

parna stiskalnica in dva strižna stola. Grebenanju ali mikanju volne je sledilo tkanje sukna v prostorni dvorani prvega nadstropja. Delo je potekalo na 18 mehaničnih statvah, enem selffaktorju in dveh strojih Mule. Pet mehaničnih statev pa so zaradi pomanjkanja prostora postavili v drugo nadstropje, ki je služilo tudi kot sukalnica. Za sukanje volne je Krenner nabavil en sukalni stroj z 20 vreteni, dva s po sto vreteni, enega z 200 vreteni in en navijalni stroj. Stkano sukno so v pritličju sosednje stavbe (stavba B) najprej valjali in nato posušili. V ta namen so uporabljali dva stroja za valjanje in dva za pranje sukna, dva sušilna stroja na centrifugo in eno črpalko. V naslednji fazi so posušeno sukno in odeje kosmatili. Ta postopek je najverjetneje potekal v prvem nadstropju valkarije, kjer popisovalec omenja dva volka, od tega enega le za volno, en stroj za krtačenje volne in dva mikalnika. Enega so uporabljali le za mikanje odej. Predenju volne sta služila dva predilna stroja znamke Mule-Cheni v drugem nadstropju. Dva objekta vzdolž reke Sore (stavbi C in D) pa sta bila namenjena za potrebe barvarne. Manjši je služil kot skladišče za barve, večji pa samemu postopku barvanja sukna in odej. Za barvanje so uporabljali dva mala in dva velika kotla, eno črpalko, en stroj za pranje volne, en stroj za sušenje volne in enega za sušenje sukna, en stroj za sušenje na centrifugo in dva ventilatorja. V strojnici (stavba E) na dvorišču popisovalec omenja parni kotel, parni stroj in dimnik.¹⁹ Poslopje barvarne je Krenner med leti 1889 in 1891 nekoliko razširil in je po novem služilo tudi za potrebe sušilnice. V njeno prvo nadstropje je premestil sušilne stroje, na katerih je leta 1891 delalo 6 delavcev.

Za pridobitev nujno potrebnih zemljišč je bil Krenner pripravljen odšteti visoke zneske. V poštov so prišle tako okoliške hiše kot mestno zemljišče. Prvič se je s tovrstno prošnjo obrnil na škofjeloško županstvo v začetku 80. let 19. stoletja in za 80 gld. kupil 7 m² občinskega sveta pri novem prizidku tovarne. Precej globlje je moral poseči v žep ob nakupu javne poti, ki je nekdaj vodila od Lahovega mostu do farne cerkve. Krenner jo je želel zapreti za uporabo, ker je potekala ravno med tovarniškimi obrati. Leta 1884 je zanjo ponudil 500 gld., pa se je to zdelo odbornikom premalo. Ceno so dvignili na 1.000 gld., zraven pa od Krennerja zahtevali, da prepusti občini kos sveta pred Lesičnikovo hišo. Več let se niso mogli dogovoriti. Slednjič je Krenner leta 1890 popustil, odstopil sporna dva metra sveta, plačal 1.000 gld. in zadevo zaključil.²⁰ Že naslednje leto je sledila širitev tovarne v smeri proti farni cerkvi (stavba B), za kar je rabil 1,70 m širok pas občinskega sveta med vhodnimi vrati v tovarno in vrtom Janeza Kalana. Odborniki so prodajo pogojevali s postavitvijo vodnega rezervarja pri farni cerkvi in napeljavo vodovodnih cevi preko tovarniškega dvorišča, kar pa je Krenner odločno odklonil. Prav tako ni dovolil, da bi gasilski voz s cevmi v primeru požara vozil med tovarniškimi objekti, češ da je nekdajno pešpot kupil brez vsakih obveznosti. Pristal je le na to, da smejo gasilci ob izbruhu požara preko dvorišča položiti cevi za črpanje vode iz Selščice in da se jim pri tem odpro vhodna vrata na tovarniško dvorišče. Pogajanja so se za Krennerja uspešno iztekla. Dobil je potrebno zemljišče, ki za občino ni bilo bistvenega pomena, toliko večjega pa zanj. V najslabšem položaju se je znašel sosed Janez Kalan, ki je imel tovarno tako rekoč pred hišnimi vrati. Zavedal se je, da Krennerja ne bo mogel kaj dosti ovirati v njegovih ozemeljskih težnjah in se zato

ogleda na mestu samem ni niti udeležil. Podobna zgodba se je ponovila dve leti kasneje ob odmeri pešpoti na klanec pod cerkvijo. Ob merjenju se je izkazalo, da bi pot izgledala dosti lepše, če bi jo med tovarno in Kalanovo hišo nad njo potegnili v ravni liniji. Krenner ni izgubljal časa in je že naslednji dan na škofjeloško občino naslovil prošnjo za nakup še dodatnih 65 cm mestnega zemljišča in obenem še za dovoljenje, da sme predvideni prizidek za ravno toliko pomakniti naprej. Spet je sledil ogled na mestu in za Krennerja ugoden sklep, v katerem mu je župan postavil le dva pogoja: da ne bo prekoračil začrtane linije in da bo pešpot ostala široka 6,5 m.²¹

Krennerjeva tovarna je postajala z leti vse bolj uspešna in se je kmalu povzpela na zavidanja vredno drugo mesto med tekstilnimi obrati na Kranjskem. Pred njo je bila le Terpine-Zeschkova tovarna sukna in koecev v Ljubljani. Število zaposlenih se je od prvotnih 18, ki so letno izdelali okoli 5500 odej vrednih okoli 20.000 gld.²², že sredi 80. let povzpelo na 71, sredi 90. pa celo do številke 100.²³ Poleg odej so izdelovali različne vrste volnenega blaga (letno blago, zimsko blago, damsko blago, flanelo, velur, loden, ševiot, blago za redovniške obleke itd.). Njihova trgovska mreža je segala daleč čez meje Kranjske vse do Galicije in Transilvanije na vzhodu, Češke, Moravske in Šlezije na severu in Vorarlberga na zahodu. Največji Krennerjevi odjemalci so bili veliki dunajski trgovci z manufakturnim blagom, pa tudi nekateri ljubljanci, kot npr. Franc Ksaver Souvan in Emerik Mayer. Od loških trgovcev velja omeniti Marijo Juvan in Janeza Nepomuka Kocelija. Samo leta 1892 je Krennerjeva tovarna prodala za 259.000 gld. različnih vrst blaga in odej.

Temu primerno visok je bil davek, ki ga je vsako leto plačeval v občinsko blagajno. Številčni podatki so se nam ohranili samo za volilno leto 1888 in so neposredno povezani s takratno volilno zakonodajo. Ta je dajala volilno pravico le izobražencem in davkoplačevalcem, ki so se glede na višino plačanega davka delili v tri razrede. V prvem so bili najpremožnejši občani, ki so plačevali tretjino celotnega davka, v drugem tisti s srednje velikimi davčnimi prispevki in v tretjem, najštevilčnejšem, tisti z najnižjimi. Omenjenega leta se na spisku

Pogled na secesijsko stopnišče, kjer je некоč potekal prehod s Spodnjega trga proti cerkvi sv. Jakoba. Današnji desni klanec še ni bil v funkciji. Zaživel je šele potem, ko je Alojz Krenner st. nekdanjo občinsko pot, ki je onkraj Labovega mostu zavila desno in tekla med tovarniškimi obrati, odkupil in zaprl za uporabo. Stopnišče so podrli kmalu po letu 1960.

Alojz Krenner st. (1841–1895), prvi škofjeloški tovarnar in pobudnik javne električne razsvetljave v mestu. Bil je dolgoletni občinski odbornik in svetovalec, predsednik komiteja za ustanovitev škofjeloške požarne brambice in večkratni predsednik Krajevnega šolskega sveta. Za opravljeno delo so mu leta 1894 podelili naziv častnega občana občine Škofja Loka. Slika je nastala okoli leta 1890. V zasebni lasti.

prvega volilnega razreda v občini Škofja Loka omenja 45 oseb. Prvih 23 mest so zasedali intelektualci – duhovniki, uradniki, učitelji in zdravnik, ki niso plačevali davka. Med preostalimi 22 osebami, ki so v občinsko blagajno prispevale 2929,31 gld, pa se je daleč pred vse zavihtel prav Alojzij Krenner z zneskom 507 gld. Sledili so mu posestnik in trgovec Janez Guzel iz Kapucinskega predmestja (Balant) z 276 gld, in dediči Emilie Baumgarten, tedanji lastniki škofjeloškega gradu, s 187 gld. davka.²⁴

V času največjega razcveta tovarne je Alojzij Krenner 20. maja 1891 od potomcev Valentina Zeschka kupil njihovo tovarno na Zaloški cesti v Ljubljani. Začetki tega obrata segajo v leto 1861, ko je industrialec Feliks Terpine na levem bregu Ljubljanice v Vodmatu kupil zemljišče za mlin in žago, a se nato premislil in namesto predvidenih vodnih naprav raje zgradil tekstilno tovarno za izdelavo sukna, kocev, velurja in lodna. Njegovi izdelki so bili zelo cenjeni in jih je brez težav prodajal širom po tedanji monarhiji in celo v Rusijo. Med glavnimi odjemalci je bila armada. Leta 1867 se je Terpinu

kot družabnik pridružil svak Valentin Zeschko. Ta je po njegovi smrti (1875) sam vodil podjetje do leta 1885. Za njim so ga podedovali njegovi trije sinovi in ga leta 1891 prodali Alojziju Krennerju. Krennerji so tovarno, v kateri so izdelovali v glavnem le odeje, obdržali do leta 1903, ko jo je od Alojza ml. kupil Dragotin Hribar in v njej nadaljeval z izdelovanjem pletenin.²⁵

Pomembno prelomnico v razvoju tovarne v Škofji Loki so prinesla zgodnja 90. leta 19. stoletja, ko je začel Alojz Krenner st. med prvimi industrialci na Kranjskem proizvajati in uporabljati »novodobno« električno energijo. Pri tem mu je bil v veliko pomoč uslužbenec Jožef Kalan, ki so ga Ločani šaljivo poimenovali »šternkuker«, saj je vsako jasno noč izrabil za opazovanje zvezd z daljnogledom. Kaže, da se je prav on prvi zavedal prednosti novih tehničnih pridobitev in je zato toliko časa vzpodbujal Krennerja k zamenjavi vodnega kolesa s turbino, dokler ga ni prepričal. Z dovoljenjem kranjskega okrajnega glavarstva so že leta 1889 v tovarni vgradili vertikalno Girardijevo turbino z močjo 24 KS. Služila je za pogon strojev, pri čemer je za delovanje izkoriščala vodno moč Selške Sore.²⁶ Šele ko so leta 1894 postavili generator za istosmerni tok moči 15 kW in napetosti 110 V, je začela tovarna proiz-

vajati tudi električno energijo. Na samem začetku le za lastne potrebe, kaj kmalu pa tudi za potrebe mestne razsvetljave. Škofja Loka je bila tako prvo mesto na Kranjskem z javno električno razsvetljavo. Mesto je ponoči razsvetljevalo 40 šest-najstisvečnih žarnic z ogljeno nitko. Pri tem je za par let prehitela sosednji Kranj in deželno stolno mesto Ljubljano.²⁷

Š posebno pogodbo, datirano 5. aprila 1894, se je Krenner zavezal, da bo naslednjih 30 let zagotavljal elektriko za javno razsvetljavo mesta. Pogoji iz pogodbe so bili natančneje predstavljeni v 47. številki Loških razgledov. Prvotno pogodbo so nekoliko dopolnili leta 1904, ko je začel v tovarni obratovati še drugi generator z močjo 12 kW. Oba generatorja je izdelala tovarna Siemens Schuckert. Močnejši je zagotavljal elektriko za tovarno in mesto, manjši za nunski samostan. Takšen način obratovanja se je ohrdžal do okoli leta 1910, ko so ga nekoliko spremenili z nakupom akumulatorjev.²⁸

O pionirjih Krennerjeve elektrarne vemo bore malo. Omenja jih le dokument iz leta 1904, ko je moral lastnik posredovati njihove podatke deželni vladi v Ljubljani. Ekipo je od vsega začetka vodil Jožef Kalan. Čeprav sprva računovodja, si je kasneje s študijem na elektrotehniškem tečaju in zavzetim samoizobraževanjem pridobil zadostna znanja, da je po Krennerjevem mnenju brez težav nadziral celotno delovanje elektrarne. Z njim so sodelovali še: Anton Tavčar (vulgo Robidk), Johan Trdina (vulgo Trdinčk) in Gašper Bernik (vulgo Kisuc). Vsem trem je zagon elektrarne pomenil nov izziv in po desetletju dela v tovarni začetek nečesa povsem novega.²⁹ Anton Tavčar je postal prvi obratovodja, Janez Trdina in Gašper Bernik pa nadzornika pri dinam. Kot pomožna delavca sta leta 1894 sodelovala pri petmesečni montaži elektroinštalacij, ki sta ju izvajali avstrijski podjetji Siemens Schuckert in Tudorwerke.³⁰ Krennerjeva knjiga uslužbencev pa poleg omenjenih navaja še Franca Fojkarja, kasnejšega tovarniškega kurjača.³¹

Uspešni razvoj suknarne in elektrarne je prekinila Krennerjeva smrt 28. marca 1895. Njegovi nasledniki so skušali začrtano pot nadaljevati. Prva štiri leta je tovarno vodila vdova Ema, ker sta bila nova lastnika še mladoletna. Sprva ji je pomagala sorodnica Marija Krenner iz Ljubljane, ki je kot prokuristka smela v imenu voditeljice tovarne sklepati kupčije in podpisovati firmo. Prokura je bila iz registra firm izbrisana maja 1896. Po dopolnjeni polnoletnosti je 12. januarja 1899 vodstvo tovarne prevzel sin Alojz ml. Knjigovodske posle mu je vodila sestrčna Emma, od leta 1900 tudi prokuristka podjetja.

Prva leta po Alojzovi smrti je tovarna nezadržno nazadovala. To dejstvo potrjujejo redki, vendar zgovorni dokumenti. Ti med drugim navajajo, da se je število zaposlenih znižalo kar za četrtno in je s prvotnih 100 padlo na 78. Delovni dan je bil dolg le še devet ur – od 7. do 16. ure. Tudi strojni park še zdaleč ni bil maksimalno izkoriščen. Od 28 stavev jih je obratovalo le osem. Temu primerni so bili seveda poslovni rezultati. Zato sta se varuha mladoletnega Alojza in Viktorja obrnila na okrajnega glavarja v Kranju s prošnjo za znižanje davka s 315 na 105 gld. Glavarstvo je v zadevi obvestilo mestni urad v Škofji Loki, naj preuči razmere v podjetju. Ugotovili so, da še nekaj časa ni pričakovati sprememb na bolje in podprli varuha v njuni prošnji.

Ko je leta 1899 vodstvo tovarne prevzel Alojz ml., so vsi pričakovali, da bo zapihal svež veter, ki bo dal tovarni novega elana. Pričakovanja je še podkrepil zanos, s katerim se je mladi lastnik čez dve leti podal v nove nakupe nepremičnin. Tokrat je bila predmet nakupa kovačnica ob Sori in mlinska struga, ki sta bili v posesti Marije Vernik in Gašperja Pokorna. Večinski delež je po moževi smrti posestvovala Marija Vernik, zato je z njo najprej sklenil kupoprodajno pogodbo. Za 4/5 poslopja in kovaške opreme je odštel 3800 K. Od tega je bil svet vreden 3400 K, pritikline pa 400.⁴² Junija 1902 je sledil nakup preostale petine, vredne 1500 K. Ob prodaji si je Gašper Pokorn izgovoril pravico, da sme do prvega oktobra v kovačnici še opravljati kovaško obrt in da sme ob izselitvi iz nje odpeljati oba kovaška meha, veliko kladivo, nakovalo, velika kolesa, brusi in transmisijo.⁴³ Leta 1903 je Alojz ml. kovačnico predelal v žago venecijanko s cirkularjem, del stavbe pa uporabil za postavitev stroja za trganje volne. Na osebno zagotovilo, da ob preurejenju ne bo ničesar bistveno spreminjal, mu je škofjeloška občina izdala gradbeno dovoljenje brez predloženih načrtov. Zapletlo pa se je, ko je stavbni mojster prag vhodnih vrat zvišal skoraj za en meter in podaljšal ostrešje čez stope sosedov strojarjev. Ti so se pritožili, ker so se zbal, da bi jim narasla voda ob poplavih napravila škodo. Prej je narasla Selščica ob takih primerih tekla skozi prostore fužine in pri zadnjih vratih odtekala naprej. Po novem to ni bilo več mogoče. O kakršnem koli popravilu morebitne škode na stopah pa Krenner ni hotel ničesar slišati. Obljubil je le, da bo umaknil ostrešje, če bi se strojarji odločili za dvig strojarskih stop. Na gluha ušesa je naletelo tudi njihovo nasprotovanje Krennerjevi graditvi 4 m dolgega in 80 cm visokega opornega zidu od Sori nad kovačnico. Župan Lenček, v tistem času tudi loški notar, jim je svetoval civilno pravno pot, a se lastniki stop zanj niso odločili.⁴⁴ S postopnim opuščanjem tovarniške proizvodnje po letu 1910 Krennerju tudi prostori venecijanke niso več koristili in jih je začel oddajati v najem. Tik pred prvo svetovno vojno jih je imel v najemu Gašper Karlin s Plevne. Leta 1919 je bila venecijanka skupaj s tovarniškim poslopjem prodana.⁴⁵

Razmere, ki so vladale na tržišču na začetku 20. stoletja, niso bile več naklonjene suknarstvu in so vplivale na postopen upad proizvodnje sukna, medtem ko je proizvodnja električne energije stalno naraščala. Še zlasti je ta preobrat opazen po letu 1910. Omenjeno dejstvo nam poleg skrbno vodenih prodajnih knjig potrjuje nov zapis v registru firm. 22. julija 1910 sta brata Krenner predmet poslovanja tudi uradno razširila še na proizvodnjo in oddajo električne energije.⁴⁶ S pridobivanjem elektrike se je ukvarjal mlajši brat Viktor, štirinajst let starejši Alojz pa je nadaljeval suknarsko tradicijo. Dokončno jo je opustil poleti 1913. Izdelavo volnenih izdelkov je zamenjal s čiščenjem vojaških odej in mikanjem volne za klobuke.⁴⁷ Verjetno pa je moral tudi to dejavnost kmalu po izbruhu prve svetovne vojne opustiti, saj je znano, da so v tovarniških prostorih zdravili ranjene vojake.

Opustitev suknarske proizvodnje je bila trajna. Do nje bi prišlo prej ali slej tudi brez izbruha vojne, ki je agonijo podjetja le nekoliko skrajšala. Ponoven zagon tovarne bi bil možen le s povsem novim programom, prilagojenim tedanjim potrebam tržišča. Za ta korak pa se Alojz ml. ni mogel odločiti. Manjkalo mu je tiste podjetniške žilice, ki je bila tako značilna za njegovega očeta in v določeni meri tudi

Ranjenci in zdravstveno osebje v vojaški bolnišnici v Kremmerjevi suknarni leta 1916. Po okrevanju so se lažje poškodovani vojaki vrnili na bojišča, za težje poškodovane pa je bolnišnica pomenila konec vojaške službe. Bolnišnico je vodil štabni zdravnik dr. Leon Scharf (levo ob stebri) iz Bukovine.

za brata Viktorja. Njemu je 25. januarja 1919 prodal tovarno in sosednje objekte. Pogodba, ki sta jo sklenila pri loškem notarju Niku Lenčku, nadrobno navaja, kaj vse je bilo predmet nakupa oz. prodaje.³⁸ Poleg glavnega tovarniškega poslopja, valjalnice, barvarne in kotlarne je prešla v Viktorjevo posest še nekdanja kovačnica z mlinsko strugo, parni stroj in kotli, amortizirani stroji nekdanje suknarne, obstoječa zaloga premoga, olja, jermenov in elektroinštalacijskega materiala, celotna pisarniška oprema ter vse električne in vse vodne naprave in z njimi povezane obrtne in vodne pravice. Med vodne naprave so spadali jez na Selščici, mlinska struga in turbina za pogon strojev in proizvodnjo električne energije. K električnim napravam sta spadala dva dinamomotorja, en akumulator, privatno električno omrežje in 120 vgrajenih števecv in stikal.

Vse navedeno imetje je bilo ocenjeno na 200.000 K. Največ so bila vredna tovarniška poslopja in nekdanja kovačnica, katerih vrednost je znašala 125.000 K. Demontirani suknarski stroji so bili vredni 30.000, električne naprave 25.000, parna kotla z dinamostrojem in turbina 12.000, orodje, stružnica, vrtalni stroj, zaloge premoga, strojnega olja, elektromateriala in pisarniška oprema pa skupaj 8.000 K.

Ob sklenitvi pogodbe je Viktor plačal bratu v gotovini le četrtno kupnine. Preostali del naj bi mu izplačal v poljubnih obrokih vključno s 4-% obrestmi. Zahtevek po plačilu obroka je moral Alojz napovedati vsaj osem dni prej, pri zneskih, večjih od 10.000 K, pa celo pol leta prej. V praksi tega dogovora nista kaj dosti izvajala, saj je Viktor že po nekaj mesecih večino kupljenega imetja prodal naprej. A o tem nekoliko kasneje.

Obveznosti do mestne občine Škofja Loka glede oddaje električne energije za potrebe ulične razsvetljave se z omenjeno prodajo niso v ničemer spremenile. Ostale so prav takšne, kot sta jih leta 1894 dogovorila tedanji župan Valentin Sušnik in Alojz St. in leta 1904 in 1906 z dodatnima pogodbama nekoliko razširila Alojz ml. in župan Lenček, le da jih je z nakupom prevzel nase Viktor Krenner tako kot še nekatere druge. Notarska listina omenja dve, obe povezani s strugo reke Sore in tamkajšnjimi napravami. Viktor se je zavezal, da bo upošteval solastniške pravice na mlinskem grabnu, kjer so se že stoletja nahajale stope za čreslo. Stope so bile v lasti strojarske zadruga, mlinski graben, na katerem so bile postavljene, pa Krennerjev. Še naprej je ostala vknjižena tudi služnostna pravica vsakokratnega lastnika mlina iz Kapucinskega predmestja 3. V primeru poplave, ki bi ogrožala višje ležeči Koširjev mlin, je imel njegov lastnik pravico dohoda k zapornicam in njihovega odpiranja.

*Leseni jez
ob Krennerjevi
suknarni in elektrarni,
ki ga je v noči
s 5. na 6. januar 1919
odnesla narasla voda.
Na istem mestu je
lastnik poleti 1919
napravil nov betonski
jez, oprt na tri
zapornice na desnem
bregu Sore in skalni
levi breg reke.*

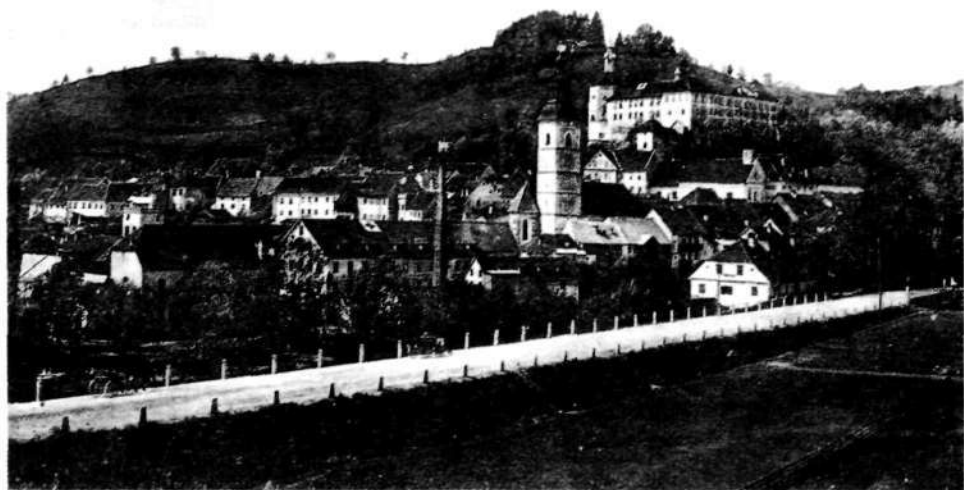
Čez tri mesece je notar spet sestavljal pogodbo. Tokrat med Viktorjem Krennerjem in usnarjem Jakobom Dermoto iz Železnikov.³⁹ Slednjemu je Krenner prodal tovarniško poslopje, nekdanjo kovačnico, mlinsko strugo in demontirane suknarske stroje, obdržal pa je material, stroje, orodja in naprave, potrebne za delovanje elektrarne. Ta se je po njem imenovala Elektrarna Viktor Krenner, Škofja Loka. Prodane premičnine in nepremičnine je Dermota kupil za 340.000 K. 100.000 mu je plačal takoj, preostalo do 1. avgusta. Vsota je bila dosti višja kot ob prodaji pred meseci, ker je Krenner vanjo vštél tudi popravilo jezú, ki ga je prevzel nase in za katero je vedel, da ne bo poceni. Zemljiškoknjižni referent je imel spet obilo dela. Vpisati je moral novega lastnika in zastavno pravico za še neplačani del kupnine, obenem pa izbrisati terjatev Alojza Krennerja iz prejšnje prodaje. Pravica lastnika Koširjevega mlina je ostala nespremenjena, prav tako tudi solastniške pravice na mlinski strugi. Spremembo lastništva zasledimo tudi v vodni knjigi okrajnega glavarstva Kranj. Z njim je bil Krenner pozimi in zgodaj spomladi leta 1919 večkrat v stikih, ko je iskal potrebna dovoljenja za popravilo povsem podrtega jezú pri tovarni. Popravilo jezú je šlo na njegove stroške in je moralo biti končano do začetka julija. V nasprotnem primeru bi moral kupcu za vsak nadaljnji dan plačati trideset kron zamudnine.

V času sklepanja pogodbe so bili pogovori o ustanovitvi delniške družbe Elektrarna Škofja Loka že v teku. Vanjo sta se nameravala vključiti tako oba brata kot tudi Jakob Dermota. Dokler pa družba še ni bila ustanovljena, je smela Krennerjeva elektrarna delovati v starih prostorih. Obenem mu je novi lastnik dovolil uporabljati turbino in vodno moč Selščice za pogon dinamostroja. Oboje seveda le izven delovnega časa tovarne. Če turbina zaradi nizkega vodostaja ali okvare ne bi zadostovala za pogon dinamostroja, mu je dal Dermota proti plačilu na razpolago tovarniški parni stroj in potrebni premog. Tudi te usluge je lahko koristil le takrat, ko so stroji v tovarni mirovali. Za najemnino se nista dogovorila, zato pa je Krenner v tem času Dermoti brezplačno dovajal električno energijo. S 15. oktobrom 1921 bi te pravice dokončno ugasnile. Do takrat je moral Krenner odstraniti iz tovarniških objektov tudi vse tiste premičnine, ki so ostale v njegovi lasti, a jih ob prodaji iz tovarne še ni umaknil, do 1. julija 1921 pa vse zaloge elektromateriala (svetilke, žice ...), omare in police, lestve in pisarniško pohištvo. Obenem sta se dogovorila, da Dermota in njegovi pravni nasledniki v naslednjih tridesetih letih ne bodo nikomur prodajali električne energije. Če pa bi se vseeno spozabili in kršili dogovor, bi jih to drago stalo, saj bi morali Krennerju za vsak tak primer plačati 1.000 K kazni.

Krennerjeva elektrarna je na začetku veljala za sodoben obrat, ki je s svojo proizvodnjo električne energije povsem zadoščala za tedanje potrebe tovarne in mesta. Z leti pa so se razmere bistveno spremenile. Prednosti, ki jih je ponujala električna energija, so postopoma omajale mišljenje o elektriki kot luksuzu, ki se je izoblikovalo zaradi njene visoke cene. Prošenj za priklop na električno omrežje je bilo vedno več tako v mestu kot v okoliških vaseh. Tem potrebam elektrarna, ki je proizvajala le enosmerni tok jakosti 110 V, ni bila več kos. Krennerja, ki sta ves ta čas spremljala novosti v energetiki, tega dejstva nista mogla spregledati. Verjetno

sta ocenila, da bi posodobitev elektrarne pomenila zanju prevelik zalogaj in sta se zato raje odločila, da se pridružita še nekaterim vplivnim meščanom pri izgradnji nove elektrarne »v Skalcah« na Selški Sori. Notarski akt o ustanovitvi družbe Elektrarna Škofja Loka in okolica, družba z.o.z., so podpisali 1. julija 1919. Med njenimi ustanovitelji so bili sami vplivni možje, večinoma posestniki in trgovci iz Škofje Loke, Stare Loke in eden iz Železnikov. Osnovna glavnicca družbe je znašala 800.000 K, pri čemer sta samo brata Krenner prispevala več kot tretjino. Alojzov vložek je znašal 80.000 K, Viktorjev pa kar 225.000 K. Polovico tega zneska je prispeval v gotovini, polovico v premičninah iz njegove elektrarne. Kot pravniku in hkrati tudi največjemu družabniku so mu drugi člani že ob ustanovitvi družbe zaupali funkcijo prvega poslovodje. Za njegovega namestnika t.i. drugega poslovodja, ki bi ga nadomeščal v primeru hude bolezni ali daljše odsotnosti, so imenovali lesnega trgovca Franca Dolenca iz Stare Loke. S prevzemom poslovske funkcije je Viktor Krenner sprejel veliko odgovornost za uspešno poslovanje družbe. Pri svojem delu se je ves čas držal osnovnega pravila, da mora družbo voditi kot dober in vesten gospodar. Poskrbel je za potrebne prijave v trgovskem registru, vodenje predpisanih poslovnih knjig in deležne knjige, sestavljanje bilanc, zaključnih računov in letnih poročil, skliceval je občne zборе in vodil knjige zapisnikov s sklepi, ki so jih na njih sprejeli.¹⁰ Leta 1921 se je Elektrarna preoblikovala v delniško družbo z glavnico v višini 3 milijonov K. Vsaka od njenih 7500 delnic, glasečih se na imetnika, je bila vredna 400 K. Za družbinega poslovodjo je bil

Škofjaloka, v času svetovne vojne.
Bischoflack zur Zeit des großen Weltkrieges.

Škofja Loka med prvo svetovno vojno. S križem na strehi sta označeni Kremrierjeva tovarna in grajsko poslopje, kjer sta delovali vojaški bolnišnici. Vanju so pošiljali na zdravljenje ranjence s prvih bojnih črt v Posočju.

znova imenovan dr. Viktor Krenner, za njegovega namestnika pa posestnik Josip Hafner (vulgo Pepe). Krenner je ostal na čelu družbe polnih deset let; vse do občnega zbora leta 1931, na katerem so poleg novih družbenih pravil sprejeli sklep o izstopu Viktorja Krennerja iz upravnega odbora in imenovanju novega vodstva. Naslednje leto je še ostal kot prokurist, potem pa se je iz Elektrarne dokončno umaknil.⁴¹

Usoda nekdanje Krennerjeve tovarne je šla medtem svojo pot. Dermota jo je obdržal le dve leti, potem pa prodal novonastali delniški družbi Šešir, ki je ostala njen lastnik vse do danes. Krennerjeva tovarna je bila zaradi prenehanja delovanja dokončno brisana iz registra firm 9. marca 1921.⁴²

Opombe:

¹ Vzporedno z nastajanjem kopališč se začno v 14. stoletju v slovenskih mestih pojavljati prvi padarji. Njihovo ime izhaja iz besede bader, kar pomeni kopališki mojster. Padarji so predstavljali najnižjo stopnjo zdravstvenega osebjia z omejenim področjem delovanja. Ukvarjali so se s puščanjem krvi, stavljanjem pijavk, zdravljenjem rin, puljenjem zob, striženjem, britjem ter izdelavo različnih napojev in mazil. Zaradi pomanjkanja šolanih ranocelnikov in kirurgov so smeli od srede 18. stoletja dalje opravljati tudi ranocelniško dejavnost. Njihovo obrt so oblasti ukinile konec 18. stoletja.

² France Štukl, *Knjiga hiš v Škofji Loki II.* (dalje Knjiga hiš II.), Škofja Loka 1984, str. 80.

³ Pavle Blaznik, *Škofja Loka in loško gospostvo*, Škofja Loka 1973, str. 58.

⁴ Pavle Blaznik, *Škofja Loka in loško gospostvo*, str. 58–59.

⁵ Zgodovinski arhiv Ljubljana – Enota v Škofji Loki (dalje ZAL-ŠKL), Okrajno sodišče Škofja Loka, Tom VIII., fol. 86–90.

⁶ France Štukl, *Knjiga hiš II.*, str. 80–81.

⁷ ZAL, Okrožno sodišče Ljubljana, Vpisnik družbenih tvrdk I., fol. 34.

⁸ ZAL, Okrožno sodišče Ljubljana, Vpisnik A II., fol. 97 in Vpisnik posameznih tvrdk I., fol. 158.

⁹ ZAL, Okrožno sodišče Ljubljana, Vpisnik družbenih tvrdk I., fol. 63.

¹⁰ Katarina Kobe-Arzenšek, Prispevek k zgodovini Krennerjeve suknarne v Škofji Loki (dalje Prispevek ...), *LR* 17/1970, str. 226–227.

¹¹ Katarina Kobe-Arzenšek, Prispevek ..., str. 226–227.

¹² Prevod zapisnika je oškrbela Katarina Kobe-Arzenšek in ga objavila v članku Prispevek ..., *LR* 17/1970, str. 228.

¹³ Katarina Kobe-Arzenšek, Prispevek ..., str. 228.

¹⁴ Katarina Kobe-Arzenšek, Prispevek ..., str. 228.

¹⁵ ZAL-ŠKL, Notariat Škofja Loka, notar Janez Triller, t. e. 20, spis 4259.

¹⁶ Katarina Kobe-Arzenšek, Prispevek ..., str. 230.

¹⁷ ZAL-ŠKL, Notariat Škofja Loka, notar Janez Triller, t. e. 29, spis 11174 in 11262.

¹⁸ Katarina Kobe-Arzenšek, Prispevek ..., str. 230.

¹⁹ ZAL-ŠKL, Okrajno glavarstvo Škofja Loka, Vodna knjiga, spis 276/76.

²⁰ Katarina Kobe-Arzenšek, Prispevek ..., str. 230.

²¹ ZAL-ŠKL, Občina Škofja Loka do 1945, t. e. 105.

²² Katarina Kobe-Arzenšek, *Prvi tekstilni industrijski obrati na Slovenskem*, Ljubljana 1968, str. 15.

²³ Judita Šega, Krennerjevo knjigovodstvo iz let 1873–1919, *Arhiv* XVII, Ljubljana 1994, str. 111–115.

²⁴ ZAL-ŠKL, Občina Škofja Loka do 1945, Volitve 1888, t. e. 1.

²⁵ Rudolf Andrejka, Razvoj ljubljanskih industrij med 1859–1869, *Kronika slovenskih mest*, letnik VI./1939, štev. 2, str. 93–94.

²⁶ Janez Gasperšič, Razvoj elektrifikacije konzumnega področja občine Škofja Loka, (dalje Razvoj elektrifikacije ...) *Loški razgledi* 3/1956, str. 129–136; in *Razvoj elektrifikacije Slovenije do 1945*, Ljubljana 1976, str. 30–31.

²⁷ V Ljubljani je napeljavo javne električne razsvetljave onemogočala pogodba med mestno občino in plinarno A. Riedigerja, ki je veljala do leta 1896. V Kranju pa občinski močje niso sprejeli Majdičeve ponudbe. V obeh mestih so električne svetilke zasvetile šele leta 1898.

²⁸ Janez Gašperšič, *Razvoj elektrifikacije ...*, str. 130.

²⁹ Anton Tavčar se je v suknarni zaposlil leta 1884, Janez Trdina leta 1885 in Gašper Bernik leta 1887.

³⁰ ZAL-ŠKL, Okrajno glavarstvo Škofja Loka, Vodna knjiga, t. e. 8, spis št. 254.

³¹ Janez Gašperšič, *Razvoj elektrifikacije ...*, str. 130.

³² ZAL-ŠKL, Notariat Škofja Loka, notar Niko Lenček, t. e. 83, spis 9538/2587.

³³ ZAL-ŠKL, Notariat Škofja Loka, notar Niko Lenček, t. e. 84, spis 10003/2754.

³⁴ ZAL-ŠKL, Občina Škofja Loka do 1945, t. e. 105.

³⁵ France Štukl, *Knjiga bis II.*, str. 83.

³⁶ ZAL, Okrožno sodišče Ljubljana, Vpisnik A II., fol. 97.

³⁷ ZAL, Okrožno sodišče Ljubljana, Vpisnik A II., fol. 97.

³⁸ ZAL-ŠKL, Notariat Škofja Loka, notar Niko Lenček, t. e. 94, spis 18441/5183.

³⁹ ZAL-ŠKL, Notariat Škofja Loka, notar Niko Lenček, t. e. 94, spis 18565/5236.

⁴⁰ ZAL-ŠKL, Notariat Škofja Loka, notar Niko Lenček, t. e. 94, spis 18626/5254.

⁴¹ ZAL, Okrožno sodišče Ljubljana, Vpisnik B II., fol. 19–20.

⁴² ZAL, Okrožno sodišče Ljubljana, Vpisnik A II., fol. 97.

ZUSAMMENFASSUNG

Vier Generationen der Familie Krenner aus Škofja Loka, 2. Teil

Krenners Tuchwarenfabrik war in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts der zweitgrößte Textilbetrieb in Slowenien. Sie entstand am Ort unweit vom Zusammenfluss von Selška und Poljanska Sora, wo sich schon im Mittelalter eine Mühle und ein Stadtfreibad befanden. Mitte 19. Jahrhunderts nahm Franc Krenner die Mühle in Miete und in den Räumen begann er mit der Herstellung von Woldecken. Damals war das noch ein kleiner Betrieb, den sein Sohn im letzten Viertel des 19. Jahrhunderts in eine große und erfolgreiche Fabrik weiterentwickelte. Im Jahre 1871 registrierte er die Firma »Alois Krenner Kotzenfabrik«. Damals dachte er schon an den Bau eines neuen Fabrikgebäudes, das später am Ort des niedergerissenen Zomer-, Lesičnik- und Gortnar-Hauses erbaut wurde. Das zweistöckiges Gebäude mit einem hohen Unterdach war groß genug für zahlreiche Textilmaschinen, die in besten Zeiten den Einwohnern von Škofja Loka 100 Arbeitsplätze gaben. In der Fabrik wurden neben Woldecken noch verschiedene Wollstoffe hergestellt, die in ganz Österreich-Ungarn verkauft wurden.

Alojz Krenner folgte die ganze Zeit neuen technischen Errungenschaften. Bereits im Jahre 1889 ließ er in seine Fabrik die vertikale Girarditurbine einbauen und im Jahre 1894 noch einen Gleichstromgenerator. Den Überschuss des produzierten Stromes bot er der Stadt zur öffentlichen Beleuchtung an. Sein Verdienst war, dass Škofja Loka die erste Stadt mit einer öffentlichen elektrischen Beleuchtung im Land Krain war.

Der frühe Tod von Alojz Krenner im Frühling 1895 unterbrach die erfolgreiche Entwicklung der Tuchwarenfabrik. Da seine Söhne noch minderjährig waren, übernahm die Führung der Fabrik seine Witwe Ema Krenner, die aber der Situation nicht gewachsen war. Die Fabrik ging unaufhaltsam zugrunde. Auch die Veränderungen auf dem Markt, die neue Kleidermaterialien brachten, leisteten ihren Beitrag dazu und verminderten die Bedeutung von Tuchwaren. Die Söhne Alojz jr. und Viktor begannen sich nach der Geschäftsübernahme immer mehr mit der Produktion der elektrischen Energie zu beschäftigen und ließen die Tuchwarenproduktion auf.

Während des Ersten Weltkrieges dienten die Fabrikräume als Militärkrankenhaus. Nach dem Krieg verkauften die Brüder Krenner die Fabrik an den Gerber Jakob Dermota aus Železniki.